

Тетяна Лисяк

*Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Рудько С. О.,
Національний університет “Острозька академія”*

УКРАЇНА В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

У статті описується місце та роль України в системі європейської безпеки, переваги та недоліки її геостратегічного розташування, а також головні напрями співпраці Української держави з основними регіональними безпековими організаціями.

This paper describes the role and place of Ukraine in the European security system, the advantages and disadvantages of its geo-strategic location. It also describes the main directions of cooperation of the Ukrainian state with the major regional security organizations.

В статье описывается место и роль Украины в системе европейской безопасности, преимущества и недостатки ее геостратегического расположения, а также главные направления сотрудничества Украинского государства с основными региональными организациями по безопасности.

Геостратегічне розміщення нашої держави, з однієї сторони, надає можливості посередництва України між країнами Заходу і Сходу, Півночі та Півдня, а з іншого – перетворює її у так звану “сіру зону” Європейського континенту, розділеного на дві частини – між НАТО/ЄС з одного боку та Росією з очолюваними нею структурами (ОДКБ, ЄврАзЕС, Митний союз тощо) з іншого. До “сірої зони” відносять і Молдову з її невирішеним Придністровським питанням, а також частково Грузію, на території якої є власні невирішені конфлікти. Цей простір був окреслений ЄС програмою “Східне партнерство”, натомість РФ прагне залучити їх до новостворюваного інтеграційного об’єднання – Євразійського союзу, покликаного сприяти закріпленню російського домінування на пострадянському просторі [3].

З проголошенням позаблокового статусу Україна відмовилась від набуття членства в НАТО, а тому прагнучи до забезпечення на-

ціональної безпеки з позицій позаблоковості, Україна вимушена докладати значно більших зусиль для пошуку додаткових зовнішніх гарантій безпеки, а також для визначення шляхів підвищення ефективності власних збройних сил.

Україна може відшукати такі гарантії, головуючи з січня 2013 року в ОБСЄ та в Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС). Щодо першої організації, то перспективними напрямками є побудова “простору безпеки” та перетворення регіону субрегіону Центральної та Східної Європи (куди входять з одного боку – нові члени НАТО і ЄС, а з іншого – європейські країни СНД) на зону, вільну від ядерної зброї, основою чого служить Договір про звичайні збройні сили в Європі 1990 р., оновлений 1999 р. [3]. Його підписали Росія, Білорусія, Казахстан і Україна. Грузія і Молдова відмовилися від ратифікації, вимагаючи виведення російських військ з власної території. Росія припинила його дію в 2007.

Україна не тільки підписала, але й ратифікувала оновлений варіант ДЗЗСЄ. Будучи, на відміну від інших підписантів, позаблоковою державою, саме Україна може виступити в ролі посередника-комунікатора – ініціатора та організатора діалогу ключових акторів щодо підготовки нового варіанту ДЗЗСЄ, який би враховував такі нові реалії як розширене НАТО – з одного боку, та складна ситуація на Кавказі – з іншого. Україна як держава, яка добровільно відмовилася від ядерної зброї, залишається “моральним авторитетом” в сфері ядерного роззброєння [3]. При цьому Україна не входить до складу воєнно-політичних блоків (НАТО та ОДКБ) і, відповідно, не розраховує на “ядерну парасольку”.

Ще одним перспективним напрямом головування України в ОБСЄ є політичне вирішення конфліктів на пострадянському просторі: у Придністров’ї, Нагірному Карабаху, Південній Осетії та Абхазії. В цих чотирьох основних конфліктах Україна та ОБСЄ знаходяться на різному рівні залучення. Найнижчий рівень залучення з обох сторін спостерігається в Грузії. Через складність трикутника взаємовідносин конфліктуючих сторін: Грузія – незнанні республіки Південної Осетії та Абхазії – Росія, імовірність активізації мирного процесу у рамках ОБСЄ, або більш активного залучення України зводиться фактично до мінімуму. Придністровський конфлікт залишається ключовим питанням для регіональної та безпекової політики України, а також для активного залучення ОБСЄ у мирний процес [3].

Головування України в ОБСЄ у 2013 р. є не тільки важливою підставою для посилення ролі України у переговорному процесі, а й

можливістю здійснити досягти прогресу у врегулюванні цього конфлікту. Така можливість обумовлена, зокрема, тим, що в Україні існує високий рівень обізнаності й розуміння причин Придністровського конфлікту, перебігу подій протягом усього періоду його існування, а також нового контексту, що виник після зміни влади в Республіці Молдова у 2009 р., та в Придністровському регіоні – в грудні 2011 р. [3].

Щодо українського головування в ОЧЕС, то пріоритетними завданнями є реалізація проектів та програм регіонального значення, зокрема, Чорноморської окружної автомагістралі та морських магістралей, підписання багатосторонньої угоди щодо інтермодальних перевезень та реалізації проекту з прямого вантажного поромно-залізничного сполучення тощо [6].

Зокрема, экс-міністр закордонних справ К.Грищенко ще у 2012 р. зазначав, що Україна, керуючись Статутом ОЧЕС, Декларацією Стамбульського Саміту з нагоди 20-річчя організації та оновленим Економічним Порядком денним ОЧЕС, “продовжуватиме просування розвитку багатостороннього економічного співробітництва. Ця робота здійснюватиметься шляхом практичного виконання раніше затверджених рішень та укладених угод, посилення проектно-орієнтовного підходу до діяльності ОЧЕС через реалізацію проектів та програм регіонального виміру. Україна приділятиме належну увагу сферам торгівлі та транспорту, енергетики, науки і технологій, туризму, захисту навколишнього середовища та боротьби із організованою злочинністю” [6].

У контексті безпеки Європейського регіону, варто відзначити і Раду Європи, що відіграє особливу роль щодо підтримання соціальної безпеки і безпеки в галузі прав людини і зміцнення демократичних державних інститутів через міжнародний механізм авторитетної і представницької політичної міжурядової організації континенту, унікального пан'європейського форуму, у якому країни-члени ведуть політичний діалог на рівних. Знаковим явищем є рух на поєднання зусиль безпекових структур Європи в єдине ціле: такий підхід знаходить практичний вияв у здійсненні співпраці у тристоронньому форматі: ОБСЄ – Рада Європи – Україна, котрий було започатковано у листопаді 2005 р. в Брюсселі) [1].

Щодо співробітництва Української держави з НАТО та ЄС, то нова Стратегічна концепція Альянсу узгоджує його діяльність з новими міжнародними безпековими реаліями, а роль ЄС в системі європейської безпеки поступово підвищується. У березні 2011 р. представники ЄС розпочали дискусії щодо створення нової Єв-

ропейської Стратегії безпеки (ЄСБ), затвердження якої орієнтовно планують на 2013 р. При цьому НАТО та ЄС продовжують діяти на принципах взаємної доповнюваності, постійно координуючи свої дії. Головним пріоритетом України сьогодні в сфері розвитку безпекового співробітництва з ЄС є підписання і ратифікація Угоди про асоціацію. Угода про асоціацію не може створити гарантій безпеки, яких потребує Україна, однак вона може суттєво вплинути на підвищення рівня безпеки України через наявні в ній механізми та інструменти [4].

Варто також згадати співпрацю України у рамках Пакту стабільності для Південно-Східної Європи, де вона є спостерігачем. Українська держава співпрацює з організацією в рамках Ради Регіонального Співробітництва для Південно-Східної Європи, а також входить до складу Ради міністрів оборони країн ПСС з грудня 2005 р. В рамках воєнного співробітництва з ПСС Україна брала участь у миротворчій операції в Афганістані. У 2009 р. Україну було включено до складу Багатонаціональних миротворчих сил ПСС [2].

Важливе місце в побудові архітектури європейської безпеки займає і ГУАМ. Україна приділяє значну увагу діяльності ГУАМ, оскільки має тут власну сферу інтересів, пов'язану з транспортуванням енергоносіїв і розбудовою Транскавказького транспортного коридору; підтриманням безпеки, розширенням ринків збуту своєї продукції та диверсифікацією шляхів доставки товарів критичного імпорту. Україна як найбільш розвинений учасник організації може претендувати на місце регіонального лідера. Варто відзначити, що до ГУАМ увійшли країни, які мають проблеми з Росією у військовій сфері; в Україні базується Чорноморський флот РФ, у Молдові – залишки 14-ї російської армії, у Грузії залишаються російські військові бази, Азербайджан збентежений посиленням військової присутності Росії у Вірменії. У цьому просторі спостерігається утворення своєрідного вакууму безпеки, для подолання якого потрібні спільні зусилля країн регіону за підтримки всіх зацікавлених держав і структур міжнародної безпеки [1].

Отже, Українська держава активно співпрацює з європейськими безпековими структурами. З січня 2013 року вона головує в ОБСЄ та в ОЧЕС. Пріоритетними завданнями головування в ОБСЄ Україна визначила політичне вирішення конфліктів, поширення без'ядерного простору на теренах Південно-східної Європи. В головуванні в ОЧЕС пріоритетними є економічний та енергетичний фактори. Щодо Європейського Союзу, то основним напрямом співпраці є ратифікація Угоди про асоціацію, що може суттєво вплинути на

підвищення рівня безпеки України через наявні в ній механізми та інструменти. Через механізм Ради Європи Україна вирішує питання соціальної безпеки і безпеки в галузі прав людини.

Список використаних джерел та літератури:

1. Мітряєва С. Європейська безпека і Україна: навч. посібн. [Електронний ресурс] / Мітряєва С.; ред. кол. Ф. Г. Вашук, І. В. Артьомов, В. Д. Бондаренко та ін. // Євроінтергація: Український вимір, випуск 8. – Ужгород: Поліграф центр “Ліра”, 2008. – С. 38 – 65. – Режим доступу: <http://www.e-lib.zakdu.edu.ua>. – Назва з екрана

2. Пакт Стабільності для Південно-Східної Європи: уроки регіональної політики для України: аналітичний матеріал [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.niss.od.ua/p/350.doc. – Назва з екрана

3. Партнерство України з ЄС в безпековій сфері: реальність та перспективи: рекомендації учасників Третього засідання Робочої групи “Україна – ЄС: на шляху до політичної асоціації” [Електронний ресурс] / Національний Конвент України щодо ЄС. – Режим доступу: <http://uad.exdat.com/docs/index-612656.html>. – Назва з екрана

4. Позиційний документ щодо порядку денного головування України в ОБСЄ у 2013 році [Електронний ресурс]; під ред. Г. Шелест, О. Суцко. – Одеська філія Національного інституту стратегічних досліджень, Інститут Євро-Атлантичного співробітництва, Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні – Режим доступу: <http://od.niss.gov.ua/content/articles/files/paper-osce-%281%29-0471b.pdf>. – Назва з екрана

5. Україна цього року головує в ОБСЄ і в ОЧЕС [Електронний ресурс] / УНІАН, 2013. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/news/152214-ukrajina-tsogo-roku-golovue-v-obse-y-oches.html>. – Назва з екрана